

TÜRKİYENİN GÜNEY-DOĞUSUNDA PREHİSTORİK ARAŞTIRMALAR

MUVAFFAK UYANIK

Pedagoji Cemiyeti Başkanı
Türk Dağcılık Kulübü Genel Sekreteri (İstanbul)

1956 yılında bir Türk - Avusturya dağcılık kafilesini, İran - Irak - Türk sınırlarının birleştiği ucta, Hakkâri ili Cili - Sat dağlarına götürdüğüm sırada Gevaruk vadisi içinde Neolitik çağa ait 50 kadar kaya resmi bularak bunları yayınlamıştık (1 ve 2).

Dostum Dr. Wilhelm Freh (Avusturya Linz Müzesi Md.) ile birlikte yaptığımız bu araştırmayı 1958 yılında aynı yerde tekrarladık ve 500 den ziyade kaya resmi bularak fotoğraflarını çektik, Ankara Üniv. Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dekanlığına durumu bildirdik. Bu buluş aynı Fakültede bir Kolloquium ile değerlendirilmiş, fakat bu ikinci buluş yazı halinde yayınlanmamıştır.

Türkiye'nin güney - doğusunun tarih öncesi devirleri inceleme bakımından son derece verimli olabileceğine ait bir çok belirtiler vardı (3 ve 4). 1944 yılında aynı bölgede 1. Genel Müfettişlik M. Eğitim Müşaviri olarak çalıştığım sıralarda bölgenin tarihi ve tarih öncesi yerlerini tesbit etmeği iş edinerek birer rapor halinde mevkilerini belirtmiştim. Böylece : Van - Hakkâri illeri sınırı üzerinde Tirişin (Tir-i şin = Yeşilok) yaylasında (burada eski devirlere ait ok uçları bulunmaktadır) tahminen 3000 m. yükseklikte, açıkta kayalar üzerinde resimlerin bulunduğunu öğrendim ve o zamandan beri çok kimseyi buralara incelemeler yapmak üzere teşvik ettim.

Nihayet bu yılın Ağustos ayı içinde İst. Üniversitesi son sınıf öğrencilerinden (İst. Üniv. Prehistoria bölümü Prof. Halet Çambel talebesi) Mehmet Özdoğan ile birlikte oldukça zahmetli bir yolculuktan sonra Tirişin yaylasına vardık ve söylenen resimleri iki mevkide bulduk :

1 — Bu resimler Gevaruk resimlerine nisbetle daha büyüktürler (52, 54, 58 cm. genişlik ve 28 cm. yükseklik).

2 — Resimler daha itina ile ve realist bir stilde çizilmişlerdir. Sembolik bir sadeleştirmeye gidilmemiştir.

3 — İnsan bu resimlerin yanında pek az görünmektedir ve son derecede basit çizilmiştir. Bazı cin figürleri veya bu kılığa girmiş sanatkarların resimleri de dikkati çekiyor.

4 — Resimler devir ve stil itibarıyla ayrı iki grupta da mütalea edilebilir. Gevaruk resimlerini andıran kaya resimlerine de aynı grup içinde veya başka yerde rastlanmıştır.

5 — Resimlerden en ziyade : Geyik, dağ keçisi, kurt, tilki, bizon, manda, chileştirilmiş köpek, at ve ceylâna rastlanmıştır.

6 — Bazı kayalar yaylaya yakın köylerde sonraları mezar taşı olarak kullanılmış ve evlerin temel duvarlarında da görülmüştür.

Malzeme iki kişi tarafından kaydedilemeyecek zenginlikte olduğundan mümkün olanı yaparak işi gelecek yıllara bıraktık ve duyduğumuz daha birçok yerleri not ettik.

Elimizdeki materyalin bir kısmı bu alandaki otoritelere (Direktör Emmanuel G. Anati (İsrail) Prof. Dr. Herbert Kühn, Mainz ve Prof. Dr. Kurt Bittel'e (Berlin) gönderilmiş ve mütaleaları istenmiştir.

İtalya'da (Centro Camuno di Studi Prehistorici) nin 1958 Mayıs ayında çıkacağı Volume III için tatmin edici (daha çok resimleri ihtiva edecek) bir yazı da hazırlayacağız.

O zamana kadar İstanbul Üniv. Prehistoria bölümünde (Prof. Dr. Halet Çambel nezdinde) yapacağımız Kolloquium'da konunun aydınlanıp yayınlanabilecek hale gelmesini temin edecektir.

Kaynaklar :

1 — Belleten. Türk Tarih Kurumu Dergisi Sayı 84, 1957. Uyanık - Dr. Freh Gevaruk vadisi içinde bulunan Kaya resimlerin tebliğ.

2 — İpek Jahrbuch für prähistorische und ethnographische Kusst. Band 19 1959 Uyanık - Dr. W. Freh. Neve Felszeichnungen.

3 — Türk tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi. Maarif Vekilliği yayını 1940 Sayı IV.

Reilly Edward Bowen. Test Excavations at Tilkitepe (1937).

4 — Solecki Ralph'ın Kuzey Irak Şanidar mağarasında (Zagros dağlarında) bir Neanderthal iskelet kalıntısını bulması.

PREHISTORIC RESEARCH IN SOUTH — EAST TURKEY

In 1956, I led a party of Turkish - Austrian climbers to the Cilo - Sat mountains in Hakkâri, where the Turkish - Persian - Iraq borders join and we found there some 50 rock pictures belonging to the Neolithic Age in and around Gevaruk Valley and subsequently published them. [1 and 2).

My friend Dr. Wilhelm Freh, Manager, Austrian Linz Museum and I made another journey to the same location in 1958 and found about 500 rock pictures and took photographs of them. We reported our discovery to the Language-Geography-History Faculty of Ankara University. This discovery was evaluated in a colloquium by the same Faculty, but not published.

South - Eastern Turkey has proved to be one of the best sources in relation to Prehistoric Age research (3 and 4).

In 1944 whilst I was working in the same area as an Inspector for the Ministry, I was deeply interested in investigating historic and prehistoric places in the area and reported them one by one. Consequently, I found the existence of rock pictures in Tirişin (Tir-i şin = Green arrow) plateau. There, also were found arrow heads belonging to past ages) on Hakkâri - Van border where the altitude is 3000 m. appr.

Since then I have recommended quite a few people to investigate this area carefully.

Finally, after a very difficult journey in August of this year, Mr. Mehmet Özdoğan, a student from Istanbul University (Student of Prof. Halet Çambel, Prehistoria Div.) and I arrived at Tirişin plateau and found the pictures mentioned, in two locations :

1 — These pictures are bigger in size than the ones in Gevaruk (52, 54, 58 cm. by 28 cm.)

2 — The pictures are carved more carefully and the styles are more realistic, not being simplified by symbols.

3 — Human figures are in these pictures and illustrated by symbols. Some Devil figures or characters in similar costumes have attracted much attention.

4 — Pictures can be studied in two groups according to the styles and their ages. Illustrations recalling Gevaruk pictures can also be detected in the same groups, or found in other locations.

5 — The pictures are mostly of : Deer, Mountain Goat, Wolf, Fox, Bison, Water Buffalo, Domestic Dog, Horse and Gazelle.

6 — Some of these rocks have been used as tombstones by the people round about or simply in building construction.

Although we did our best to finish our investigations. The material we found is so rich that we decided to continue our survey in future years whilst noting many other locations during this journey.

Some of this material has already been sent to authorities on this subject (Director Emmanuel G. Anati, Israel, Prof. Dr. Herbert Kühn, Mainz, and Prof. Dr. Kurt Bittel, Berlin.) and their opinions have been asked for.

Another essay is being prepared for the CENTRE CAMUNE DI STUDI PREISTORICI VOL. III, which will be published in May 1968, and many more pictures will be included. Until that date a colloquium which will be held at Istanbul University Prehistoria Division, under the supervision of Prof. Dr. Halet Çambel will throw more light on the subject and make it possible for publication.

Bibliography :

1 — Belleten. No. 84, 1957 Ankara.

Freh Wilhelm - Uyanık Muvaffak Felszeichnungen in Südanatolien.

2 — İpek Jahrbuch für prähistorische und ethnographische Kunst. 1959 Band 19

Freh Wilhelm - Uyanık Muvaffak. Neue Felszeichnungen in Südostanatolien.

3 — Türk, Arkeologya ve Etnografya Dergisi. Ankara 1940.

Reilly Edward Bowen. Test Excavations at Tilkitepe. (1957).

4 — Solecki Ralph's discovery of an Neanderthal skeleton in Sanidar cave (Zagros Mountains) in north Iraq.

Foto : M. Uyanık

Van - Tirişin yaylası 2850 m Kahn-ı Melikân mevkiinde Kaya resimleri.
(Geyik, iki bizon ve kenarda kollarını açmış bir insan figürü.
Kayanın boyu : 2.20 m)

M. Uyanık

Foto : Ersin Alok

Van - Tirişin yaylası, bizon.

M. Uyanık

Foto : Ersin Alok

Van - Tirişin yaylası Cin Kayası

M. Uyanık

Foto : Ersin Akok

Van - Tirişin Sapan taşı ve dağ keçisi.